

CSORDÁS LÁSZLÓ

„MINT AZ A NŐ...”

A SZERELEM JELENLÉTE BAKOS KISS KÁROLY
LEGYEN VERS CÍMŰ KÖTETÉBEN¹

Kellemes és egyben veszélyes vállalkozás a szerelemről általánosan beszélni. Szeretjük azt hinni, értünk hozzá, mert életünk során időközönként valóban *beleesünk* valakibe (vagy talán abba a bizonyos *verembe?*), és csak akkor szembesülünk nyelvi korlátainkkal, amikor magáról a fogalomról kezdünk el mélyebben gondolkodni. Érzéseink, amelyek a másik iránt felébredő vágyból fakadnak, ha lejegyzésre kerülnek, gyakran nem jutnak tovább szépen hangzó közhelyeknél, banalitásoknál, gyermeki gügyögésnél, vagy ahogyan Byron mondja Tóth Árpád átköltésében:

„*S most látlak, s ím kontár festő vagyok,
Hisz bájad csupa újság s csupa fény: –
Annak, ki nem látott, szóm csak gagyog,
S kik láttak már, nekik méltón mily szó ragyog?*”²

Nekem ebből a szempontból némileg könnyebb dolgom van: nem saját élményeimről, hanem olyan versekről fogok beszélni, amelyek a szerelemről szólnak, pontosabban a szerelemmel, a vággyal hozhatók összefüggésbe. Az általam kiválasztott korpusz szerzője a fiatal kárpátaljai költő, Bakos Kiss Károly, akinek *Legyen vers* című kötete 2007-ben jelent meg. E karcsú könyv néhány darabja (leginkább a *Latin versek* ciklusában lévők), biztonsággal besorolhatóak a magyar irodalom hagyományos szerelmi költészet elnevezésű kategóriájába. Egyéb szövegek viszont, a kötetben szét-szórva, csak sejtetni engedik, hogy a másik ember keresése, a sorokból kiérezhető intimitás szintén e kategória felé közelíti a befogadót.

A művészi sűrítettségéből adódó feszültséggel telített *A magány négy sora*. Nem valamiféle birtoklási vágy szólal meg ebben, hanem a magáramaradottság, a magányos ember jól ismert hiányérzete. Roland Barthes tipizálásából³ a *sóvárgás* forgalmát érzem leginkább közel állónak:

„Remeg a falnak dőlt ruha,
Magát hordani kevés.
Csupa *ha*, csupa *még*, csupa
Másikember-keresés.”⁴

A rendkívül tömör, enigmatikus vers kijelentő mondataiból hiányzik az emberi test, amely a ruhát hordja. E hiány által válik a tárgy, a ruha maga antropomorfizálttá: csupa olyan tulajdonsággal bír, amely egyébként mélyen emberi. A *falnak dőlés* befejezett melléknévi igenévvel kifejezett eseménye utalhat valamilyen fáradt pillanatra, elmélkedésre, de akár az egyedül-lét kétségét is kiérezhetjük belőle, ahogyan ez utóbbi konnotációt erősíti meg a vers első szava, a *remeg* ige is (ez a verbum választékos nyelvhasználatban, ami egyáltalán nem áll távol Bakos Kiss Károly írói szemléletétől, a rettegést, a félelmet közvetíti). Tovább fokozza a magány-érzetet a hiányos mondatszerkesztés, a konkrétság tudatos kerülése. Így a kurzívval szedett, ezért külön hangsúlyt kapó két kötőszó (a *ha* és a *még*), illetve az elvont főnévvel kifejezett automatizált cselekvési vágy/kényszer (a „Másikember-keresés”) az egyedül-lét feloldását sejteti a másik keresése által, igencsak bizonytalan módon. A szövegnek sikerül megtalálnia a semmit mondás és a túl sokat mondás közötti keskeny középutat, ebben persze segít a letisztultságot feltételező négysoros forma, és a Pilinszkyvel párbeszédet kezdeményező versnyelv is.

Az *emlékezés* alaphelyzetéből indul a *Mint az a nő...* kezdetű vers. A költői én egy kocsmai iszogatás élményét idézi fel a szociolírára jellemző módon:

„Mint az a nő az erzsébeti kocsmán
Puskint tudott és oroszul
Éreztem
Mögülünk az ocsmány
Háttér halkán kiszorul
Tán hittem is
Csak az marasztal
Hogy Adyt Verlaine-t Jeszenyint...
De ittunk még
S a nyirkos asztal
Lassan ocsmány lett megint”⁵

A másik nem te-ként megszólítottan, hanem egyes szám harmadik személyben, azaz áttételesen, ő-ként szerepel. Az intimitást a közös kulturális élmények teremtik meg. A felidézett másik ugyanis: „Puskint tudott és oroszul”. Ez az „erzsébeti kocsmán” idegennek ható nyelvi megnyilatkozás ismerőssé teszi a találkozás előtt még bizonyára idegen nőt, míg az oroszul nem tudó többséget máris kirekeszti ebből a szűkülő körből. A nő nem testével, nem vágykeltő különleges mozdulataival van jelen, hanem szellemi *energiájával*. Az időbeli távolság, az utólagosság tapasztalata még inkább kiélezi a nő és a költői én harmóniába kerülését, illetve a hely (a kocsmá) és a lerészegedés effektusát. A közös költői érdeklődés („Csak az marasztal / Hogy Adyt Verlaine-t Jeszenyint”) mintha egy időre olyan energiát szabadítana fel, amely felfüggeszti az én valóság-érzékelését: „Éreztem / Mögülünk az ocsmány / Háttér halkán kiszorul”. De a részegedés folyamatával arányosan csökken az emelkedettség, a versek (el-, illetve fel-)mondása által teremtett külön világ⁶ pedig fokozatosan megszűnik létezni, a költői ént visszarántja a valóságosság: „De ittunk még / S a nyirkos asztal / Lassan ocsmány lett megint”. Ebben a versben, *A magány négy sorához* képest, már felbukkan a másik egy nő személyében, akiről viszont nagyon keveset tudunk meg, körvonalai alig látszódnak. Ez az általánosított nő-kép nem csupán a kvázi-szerelmes versekben van jelen, kisebb módosulásokkal megtalálható a *Latin versek* ciklusának darabjaiban is.

E ciklusban már megjelenik a test, mint a lélek lakhelye, *A test dicsérete* című versben például így: „Szeretni kell a testet is. / Míg lélek lakja, ékszer az.” Ettől kevésbé megszokott, merészebb képzettársításokkal él a *Szép is, jó is*: „Szép is a nők domborúja. / Hanyatt fekvé, hold ha éri. / Lepedőit szél ha bújja, / Majd a hajnal kicseréli”. A Lorca cigányrománcait (és főleg Nagy László átköltéseit) idéző szituációkban egy alapvetően távoli, egzotikus képzeletvilág elevenedik meg. Az antik este, a pálma, az ódon képkeret mind hagyományidéző módon lépnek párbeszédbe a románcok szövegeivel. A nő-kép még mindig általánosságában van jelen, viszont előtűnnek a finom erotika motívumai: „Lobos-szagos szél szalad / A habos mellű nők felett, / Lenn a parton férfiak / Erős derékkal fürdenek.” (*Erotika*). A dikció is megváltozik a következő versekben, a közvetettebb egyes szám harmadik személy helyett az én és a te között bontakozik ki a születő vágy. Walter von der Vogelweide *A hársfák csendes árnyán* kezdetű dalát idézi a *Románc* világa. Ebben a szövegben kissé elmosódottabb a környezet, valamiféle rejtélyes „izzó napszitta” táj, amelyben a költői én nyomába ered a kedvesnek: „Levetem ott fehér ruhád, / A kis szobán. / Bőröd ontja illatát / Friss puhán. / S a fűszeredtől részegen / Magam

is hozzád vetkezem, / Úgy biz' ám!" A trubadúr és minnesäng líra eszköztárából merít Bakos Kiss Károly, amikor arra kéri a megszólított kedvest, hogy ami kettejük között történik, az maradjon is meg a privát szférában: „Tettünk, ha tesszük, másnak / El ne mondd!”⁷ Erre rímel a *Tanács falun* szituációja, amit rövid szólásban lehetne leginkább összefoglalni, mégpedig: ha nem vigyázol, a falu a szájára vesz. „A hírt egymásnak osztogatják, / Hát csönddel igazgasd a lombot. / Hát csönddel igazítsd a szoknyád”.

A *Paraván* című vers spanyolfal-motívuma érzésem szerint fontos szerephez jut Bakos Kiss Károly szerelmi költészetében. A leheletfinom válaszfal mögött történő események szerelmes sejtésre adhatnak okot. „Miféle szerelmet / Takarhat ez a fal” – kérdezi a költői én. A spanyolfal metaforaként is értelmezhető, amely Bakos Kiss szerelmi líráját áthatja: végig jelen van az érzés kifejezésének vágya, a várakozás, a szorongás, de a versek nem lépnek túl a sejtetésen. A régies szóalakok sokasága, a kissé veszélyes „örök szerelem” szókapcsolat valamiféle idilli állapotot próbál megképezni maga köré, amely ma mégsem jöhet létre olyan problémátlanul, ezért kell egy elidegenítő elem: a spanyolfal.

Bakos Kiss Károly itt bemutatott versei a szerelemről való beszéd lehetőségeit keresik az általuk megidézett költői hagyománnyal párbeszédet kezdeményezve. Ezekben a szövegekben alapvető feszültség van az ébredő vágy és a másik megtalálása, a másakra találás között. Tulajdonképpen a keresésben lévő költői én és a vágy *folyamat-jellege* domborodik ki a kötetben. Mindenesetre a szerelem végig jelen van: légiesen, játékosan, implicit vagy éppen explicit módon.

JEGYZETEK

¹ Elhangzott 2012. október 6-án, Székesfehérváron a „Szerelem – sötét verem (?)” A határon túli magyar irodalom napjai című konferencián.

² Byron: Janthéhoz, Byron „Child Harold”-jának előhangja, fordította: Tóth Árpád, Nyugat, 1917/24. Link: <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00236/07105.htm>

³ Vö. Roland Barthes, *Beszédtöredékek a szerelemről*, Bp., Atlantisz, 1997.

⁴ A szöveg forrása: Bakos Kiss Károly, *Legyen vers*, Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2007, 18. Kiemelések az eredetiben.

⁵ Bakos Kiss, i. m. 28.

⁶ A költői világtéremtés József Attila-i alapállása jellemzi Bakos Kiss Károly kötet-címadó versét is. Vö.: „Legyen vers, hogy legyen minden. / Szív ne vágyjon menni innen.” (*Legyen vers*, 9.)

⁷ Vö. az utolsó versszakkal: „Ha tudná más azt, / hogy mi jártunk / ott: óh hogy szégyelném magam! / Nem sejtí más azt, / mit csináltunk, / csak ő maga, meg én magam, / meg egy kis madár a fán, / ejhajahujj! / az nem árul el talán!” Walter von der Vogelweide, *A hársfaágak csendes árnyán* (fordította: Babits Mihály) = Babits Mihály kisebb műfordításai. Link: <http://mek.oszk.hu/04800/04827/04827.htm#50>